

A JOBBÁGYSÁG

A jobbágyság szempontjából meg kell különböztetni Nyugat- és Kelet- Közép-Európát, nemcsak azért, mert Nyugat-Európa egy-két évszázaddal előrébb tart a fejlődésben, hanem azért is, mert a két területen külön úton haladt a jobbágyság fejlődése. Ez a réteg a szabad parasztokat, a colonosokat és a rabszolgákat tömöríti. A jobbágy a földesura által biztosított telkén élt, kötelessége volt az adók és a földjáradékok fizetése, valamint az úriszéknél történő megjelenés. A földjáradék munka- és terményjáradékból állt. A munkajáradék vagy más néven robot a földesúr saját ellátását biztosító földjének, az allódiumnak a megművelése volt. A terményjáradékokat a pénzgazdálkodás fejlődésével idővel pénzben is szedték. Az adók körébe tartozott az egyházi terménytized vagy dézsma, majd például Magyarországon a földesúri kilenced is. A jobbágnak joga volt a szabad költözésre, amennyiben kifizette adóit és tartozásait, földjét örökíthette, és földhasználati joga volt.

Jogilag egységes jobbágyosztály Nyugat-Európában a XI-XII. század táján alakult ki, Kelet-Közép-Európában pedig a XIII-XIV. századra. A jobbágyság kezdetől fogva vagyoni rétegződést mutatott, azok gazdagodtak meg, akik piacra tudtak termelni, vagy jóminőségű földet tudtak szerezni. Az elszegényedett jobbagyokat hívták zselléreknek, de még köztük is különbséget tettek aszerint, hogy rendelkeztek-e házzal vagy sem. A földesurak igyekeztek minél több jövedelemre szert tenni a jobbágyság rovására, a közös területek használatáért helyenként pénzt követeltek; az adókat pénzben követelték, hogyha rosszul lehetett azt értékesíteni; illetve terményben, ha a paraszt maga is jól tudta volna értékesíteni. A nyugat-európai jobbágyság a XV-XVI. századra annyira el tud szakadni a földesuraktól, nem utolsósorban a nagy parasztfelkelések miatt, hogy létrejön a személyében független, árutermelő parasztság. Ezzel ellentétben a kelet-közép-európai parasztszozgalmakat mindig leverték.

Amíg Nyugat-Európában a XVI-XVII. századtól az ipar hódított egyre nagyobb mértékben, a jobbágyságból illetve a parasztságból fokozatosan munkásság vált, Európa élelmiszerellátását a gyarmatokon kívül Kelet-Közép-Európának kellett megoldania. Ezért itt a feudalizmus mintegy konzerválódott, a jobbágyi terhek súlyosodtak az igények kielégítése miatt. Ez azt jelentette, hogy a földesurak kisajátították a szántókat, a legelőket, az erdőket; robottal műveltették meg a majorságukat, hogy jobban bekapcsolódhassanak az áruterelésbe. Mindennek végrehajthatósága érdekében a jobbagyot igyekeztek végleg röghöz kötni, ezt hívjuk második vagy örökös jobbágyságnak. A jobbágyságnak ezt az állapotát a XIX. század közepén felülről szüntették meg, például Magyarországon az 1848-as áprilisi törvényekben. A rabszolgaság és a jobbágyság közötti alapvető különbség tehát, hogy a rabszolgák teljesen jogfosztottak, amíg a jobbagyok bizonyos jogokkal rendelkeznek, amelyekben viszont igyekeznek korlátozni őket. A rabszolgatartás legfelső szintjét a rómaiak érték el, akkoriban nevezték a rabszolgát beszélő szerszámnak, élelmet a munkája alapján kapott, munkájával teljes egészében a gazdája rendelkezett. A jobbágy viszont magát és családját látta el jobbagytelkéből, és csak a majorságban végzett munkáját sajátította ki a földesúr.